

## **Sjak Kroon & Jos Swanenberg (eds.): Language and Culture on the Margins. Global/Local Interactions**

(New York: Routledge. 2019. 236 p.)

A Routledge kiadásában egy újabb, többnyelvűséggel foglalkozó kötetet vehet kezébe a téma iránt érdeklődő olvasó, mely sorban a 16. A szerkesztők – Sjak Kroon és Jos Swanenberg holland nyelvészprofesszorok – a kötet előszavában kiemelik, hogy a 12 tanulmányból álló gyűjtemény a valamely szempontból periférikusnak tekinthető környezetekben végbemenő szociolingvisztikai folyamatokat vizsgálja, így egyrészt áttekintést nyújt a globalizáció jelenlétének formáiról a vizsgált területeken, másrészt pedig az itt megfigyelhető nyelvi és kulturális változások új, kiterjedt értelmezését alapozza meg.

A kötet három nagy fejezetre oszlik. Az első fejezet *Center-periphery dynamics in the discursive (re-)construction of nation-states* címmel olyan tanulmányokat tartalmaz, melyek a társadalmi és politikai változások fontosabb momentumait helyezik a középpontba egy meghatározott nemzetállamon belül. A második fejezetben *Marginalized language and literacy resources online and in digital media* összefoglaló cím alatt négy tanulmányt és ezekben példákat találunk a periférius terekről az online környezetekben. A harmadik és egyben az utolsó fejezete a kötetnek a *Language and semiosis in identification and commodification processes at work in marginal spaces* címet viseli, és a városi helyszínek perifériáiról hoz példákat, szintén négy tanulmányban.

A bevezető tanulmányban a szerkesztők átfogó képet nyújtanak a kötet tematikájáról. A szerkesztők leszögezik, hogy új nyelvi és kulturális gyakorlatok, valamint identitások vannak kialakulóban a társas érintkezésben (a beszélt és az írott kommunikációban) és a virtuális társadalmi valóságban is, tér- és időkorlátoktól mentes módon. Hangsúlyozzák, hogy a digitalizációval szorosan összefonódó globalizáció számos új megnyilvánulási felületet teremtett a nyelvi források és kulturális termékek forgalmához, megemelve a nyelv, a kultúra és a szemiozis jelentőségét, többek között az egyén identitásának, életstílusának építésében. A szerkesztők kiemelik továbbá, hogy habár számos kutatás foglalkozott a nyelv, globalizáció és szuperdiverzitás (az angol nyelv elterjedése, a nyelvi tájképek változásai, a kódváltás, a nyelvi változások, a nyelv a popkultúrában stb.) különféle területeivel, ezen kutatások többsége olyan helyszínekre koncentrált (pl. világvárosok), ahol a kulturális változás folyamatai és a szociolingvisztikai jelenségek rendkívül láthatóak és szembeütőek. Ezzel szemben a globalizáció és a szuperdiverzitás nyomaival a globális központoktól távoli perifériákon is találkozunk, így azoknak a vizsgálata és tanulmányozása ugyanúgy részét kell, hogy képezze a globalizációs folyamatok elemzéseinek – hangsúlyozzák a szerkesztők. A bevezető rész végén a szerkesztők röviden ismertetik a kötet további tanulmányait.

Jan Blommaert *Redefining the Sociolinguistic 'local'. Examples from Tanzania* című tanulmányában elmarasztalóan állapítja meg, hogy a szociolingvisztika túl későn jelölte meg a globalizációt a szociolingvisztikai változás alapvető mechanizmusaként, továbbá a térbeli és virtuális társadalmi időterek generálta komplex csomópontok számos elemzést és elméleti kidolgozást kívánnak. Sarokkő e téren az eddig lokális terminus újraértelmezése, amelyet a szociolingvisztikában zárt, autonóm időtékként értelmeztek, lehetővé téve az adott időtérben elvégzett elemzés olyan letisztult szociolingvisztikai mintáit, mint például a régió, falu, nemzetállam stb. A szerző megállapítása szerint a virtuális időtér szinte mindent átható és gyors elterjedése miatt az eddig használt lokális keret többé nem megfelelő, annak határait ki kell terjeszteni: rugalmas, kötetlen és dinamikus időtér alapozhatja meg a szociolingvisztikai vizsgálódásokat. Blommaert munkájában Tanzánia növekvő internet- és mobilhasználati kultúráján keresztül dokumentálja és azonosítja a taglalt probléma analitikus komplexitásait, a városi középosztálybeli fiatalokat megcélzó mobiltelefonszolgáltatások hirdetéseinek elemzése révén. A szerző azt a következtetést vonja le, hogy az angol nyelv presztízse ugyan nem csökkent, de megjelent egy új presztízsviselő regiszterként a swahili nyelv szleng változata, különösen az olyan globális árucikkek vonatkozásában, mint az internetes és mobilkommunikáció, a megújuló marketing és a populáris kultúraipar.

A következő tanulmány szerzője Zane Goebel, aki *Reterritorialization and the Construction of Margins and Centers through Imitation in Indonesia* címmel a 21. században végbement társadalmi, kulturális és nyelvi változásokat vizsgálja Indonéziában. Kutatásának középpontjában egy öt járást átölelő Ciberon nevű új provincia formálódása áll. A tanulmányban a szerző közel ötven online újság történeteit és blogjait elemzi. Az elemzések alapján azt mutatja be, hogyan alakítanak ki központokat és perifériákat a diskurzív megmozdulások. Goebel eredményei alátámasztják azokat a szakirodalmi megállapításokat, miszerint a központok és a perifériák sohasem fixáltak, folyamatos mozgásban vannak – amit valaki perifériának tart, az mások számára jelenthet központot és fordítva.

A fejezet záró tanulmányában *English in Asmara as a Changing Reflection of Online Globalization* címmel Sjaak Kroon és szerzőtársai Eritrea fővárosának, Asmara főutcájának (Harnet Avenue) a nyelvi tájképével ismertetik meg az olvasót. A 2009 és 2016 között végzett longitudinális vizsgálat eredményei a digitális affordanciák lassú, de biztos fejlődésére mutatnak rá. Megörökítik azt az elmozdulást, ami az analóg szövegektől a komplex on/offline szemiotika felé történt a nyilvános térben: a növekvő számú jeleken megtalálható jeltani források, ikonok (mint Facebook, Google stb. logók) önmagukba foglalják jelentéseiket, melyeket azelőtt szóról szóra le kellett írni. Ezek a képek egy globalizált digitális narratívát reprezentálnak. Az elvártakkal ellentétben tehát a szerzők meglehetősen stabil, cenzúrázatlan internettel találkoztak, ami anyagilag megengedhető, és még széles körben reklámozott is. Mindez arra a

következtetésre engedte jutni Kroont és munkatársait, miszerint egy ország marginalitása és elszigetelése nem szükségszerűen gátolja meg a lakóit abban, hogy digitálisan részt vegyenek a globalizációs jelenségekben.

A kötet ötödik tanulmányának címe *Gender Performativity in Virtual Space: Transglossic Language Practices of Young Women in Bangladesh*. Szerzője, Shaila Sultana a transzglosszia elméleti keretét alapul véve azt vizsgálja, hogy hogyan dacolnak Bangladeshben, egy periférán lévő országban lakó fiatal nők a társadalmilag elvárt nemi normákkal a virtuális térben a nyelvi gyakorlataik alkalmazásán keresztül. A vizsgálat adatbázisát egy három hónapon át tartó etnográfiai kutatási projekt keretein belül gyűjtött Facebook beszélgetések alkotják. Az elemzések alapján a szerző azt a konklúziót vonja le, hogy a fiatal nők aktívan és reflexíven használják a virtuális térben mind a nyelvi, mind a kulturális forrásokat. Ellenszegülnek a tőlük mint fiatal nőktől elvárt házassággal, a nemmel, nyelvi megfeleléssel és illendőséggel kapcsolatos szociális elvárásoknak. Sultana szerint a virtuális tér egy harmadik térként működik ezen hölgyek számára, ahol a radikális nyitottság és lehetőségek helyét találják meg, s óriási multimodális potenciájával ez a harmadik tér lehetőséget ad arra, hogy a kommunikáció újabb formáit és a nemi performativitás alkalmazásának újszerű módszereit hozzák létre. Mindezen online megnyilvánulások ugyanakkor állandó feszültségben és összeütközésben vannak az offline környezetekben jelenlévő és többnyire uralkodó társadalmi és kulturális ideológiákkal, értékekkel – emeli ki a szerző.

A *The Language and Culture of New Kids: Appreciation of and Familiarity with Online Brabantish Identities* című tanulmány szerzője Jos Swanenberg. A szerző azt mutatja be, hogyan reprezentálják a holland társadalom perifériáit egy Noord-Brabant provincia határszéli falujában játszódó tévésorozat fő karakterei, valamint milyen szerepet játszik a digitális média (YouTube) a fiatalok identifikációs folyamataiban. Swanenberg a New Kids című videoklip-sorozatot veszi vizsgálati tárgyának alapjául, munkájában a sorozat karaktereinek nyelvhasználatát és az általuk megfestett kultúrát elemzi. Az elemzések során a szerző megmutatja, hogyan érnek el a világ teljesen más részeire is olyan jelenségek – ezáltal egyfajta globális szubkultúrát megalkotva –, melyek alapjában véve egy adott helyhez kötöttek. A tanulmányban vizsgált perifériák kulturális perifériák, melyek a karakterek által megszemélyesített emberek társadalmi és földrajzi pozicionálására épülnek, ahol a helyi nyelvi változat, a brabantish használata jellemző. Swanenberg felhívja a figyelmet az adott periférikus kontextusban működő identifikációs folyamatokra, kiemelve a nyelvi és kulturális források használatát a sztereotípiák és egyidejűleg az odatartozás és autenticitás érzésének felépítésében.

A folytatásban Fie Velghe Fokváros külvárosában végzett kutatásáról olvashatunk *Literacy Acquisition and Mobile Phones in a South African Township: The Story of Sarah* címmel. A tanulmányban bemutatásra kerül a

Wesbank kerületben jelenlévő szegénység, munkanélküliség és társadalmi marginalizáció, illetve az, hogy mindezen tényezők mennyire teszik szinte lehetetlenné a helyi lakosok számára az írás és az olvasás elsajátítását. Velghe meggyőződése, hogy a mobiltelefon technológiájának széles körű elterjedése nagyon fontos, szinte alapvető szerepet játszhat azoknak az embereknek a fejlesztésében, akik nem férnek hozzá formális oktatáshoz. A szerző szerint a mobiltechnológia hozzáférhetőséget biztosíthat bizonyos digitális írásbeliséghez és lehetőségeket nyithat az újonnan szerzett készségek megtartásához. Az önmagát írástudatlannak valló Sarah, egy hatvanéves nő esete alátámasztja Velghe érveit, aki Velghe útmutatásai által, telefonja segítségével megtanult írni és szöveges üzeneteket küldeni. A szerző részletes leírásai révén nyomon követhetjük Sarah fejlődését, és az általa tapasztalt tanulási folyamatokat, a megtett erőfeszítéseket, nehézségeket és sikereket.

A második fejezet utolsó tanulmánya a *Scaling Queer Performativities of Genders and Sexualities in the Periphery of Rio de Janeiro in Digital and Face-to-Face Semiotic Encounters* címet viseli. Luiz Paulo Moita-Lopes, Branca Falabella Fabrício és Thayse Figueira Guimarães tinédzserek egy csoportjának digitális írásbeliségi gyakorlatait vizsgálták meg, akik gyakran megfordulnak Rio de Janeiro egyik internetkávézójában (cyber café), mely a város peremén, annak legszegényebb területén található. A vizsgálat során a fiatalok azon társas gyakorlataikra koncentráltak, amelyek szoros kapcsolatban állnak az írásbeli gyakorlataikkal. A szerzők a rögzített beszélgetések elemzését nemhez és szexualitáshoz kapcsolódó performativitások köré építették. Moita-Lopes és munkatársai szerint a helyhez kötött nyelvi és írásbeli gyakorlatok szoros elemzése ilyen periférikus kontextusokban lehetővé teszi számunkra azt, hogy megértsük a globális és periférikus perspektívák egymásba fonódó kusza és bonyolult útjait.

*Expanding Marginality: Linguascaping a Transcarpathian Spa in South-Western Ukraine* című tanulmányban Laihonen Petteri és Cserniczkó István Ukrajnának egy periférikus területén, Kárpátalján vizsgálják a jelenkori többnyelvű turisztikai attrakciók nyelvi tájképében megjelenő nyelvi ideológiák mikéntjeit. A szerzők – interjúelemzések, online térben történő reprezentáció és diskurzusvizsgálatok, valamint egy helyi termálfürdő nyelvi tájképének tanulmányozása során – arra mutatnak rá, hogy Kárpátalja mint periféria hogyan válik centrummá az ukrán turisták számára azáltal, hogy a magyar nyelvet és kultúrát „az ország legmodernebb, európai sarkaként” bocsájtják áruba (159). A bemutatott esettanulmány továbbá azt szemlélteti, hogy a magyar nyelv használata hogyan működik közre mind a diszkurzív és szimbolikus nyelvi autenticitás, mind pedig a nyugat-európai imázs kialakításában. Laihonen és Cserniczkó kiemeli, hogy ebben nem jelentéktelen szerepük a globális kultúrához tartozást megjeleníteni kívánó eszközök és momentumok: angol nyelvű feliratok esetenkénti használata, japán teaház üzemeltetése, vagy épp a

koreai, világsikert elérő Gangnam Style című populáris zenére táncolókat ábrázoló promóciós videó készítése. A szerzők kitérnek az országban és a régióban igen különös, több szempontból „*lingua franca*” (161) szerepet betöltő orosz nyelv helyzetére is. Magyarázattal szolgálnak továbbá az orosz nyelv hiányára a megvizsgált nyelvi tájképben, egy olyan közegben, ahol az adott turisztikai attrakció elsősorban az ország távoli részeiről érkező kétnyelvű (ukrán és orosz) ukránokat célozza meg.

Massimiliano Spotti *Globalized Linguistic Resources at Work: A Case Study of a Local Supermarket in Finnish Lapland* című tanulmányában a finnországi Lappföld egy helyi bevásárlóközpontjában végzett esettanulmányáról számol be, bemutatva a globalizált turizmus hatásait a transznacionális és többnyelvű Lappföldön. A szerző, miután ismertette a helyi nyelvi jellemzőket, arra mutatott rá, hogy a Kuukkeli bevásárlóközpont nyelvi tájképében (az információs táblákon, informális kézzel írt feliratokon, csomagolásokon és bevásárlótáskákon) hogyan tükröződik Saariselka mint turistaközpont gyors ütemű változása. A globális turistaipar generálta érdeklődés az adott terület iránt a világ számos részéről érkező, különböző etnikumú turistacsoportok áramlását vonta maga után. Spotti kifejti, hogy a vizsgált üzlet állandóan változó vásárlókörenek szociolingvisztikai következménye az eltérő nyelvekből merítő feliratok „ad hoc” (181) módon történő előállítás és elhelyezése (például szokatlan, kaotikus, nyelvi normákat áthágó fordítások alkalmazása). Míg a szélesebb nemzeti kontextust tükrözi a finn nyelv domináns előfordulása, addig Lappföld szociolingvisztikai tájképében kulcsfontosságú részt alkotó számi nyelvi kultúrák hiányát a szerző megdöbbenőnek tartja.

Gregory Richardson a *Calypso Music, Globalization and Plurilingualism in the Dutch Caribbean* című tanulmányban újraértelmezi és szélesebb kontextusba helyezi a globalizáció és szuperdiverzitás fogalmát, kiemelve, hogy a globalizációs folyamatok elindulása sokkal korábbra tehető, mint ahogy azt a huszadik századi globalizációs elméletek vallják, hiszen a Holland Karib-térség ma szuperdiverz szociolingvisztikai környezete évszázadokon keresztül zajló folyamatok révén alakult ki (indiánok szigeteki migrációi, európai gyarmatosítás, az Atlanti-óceánon átmenő rabszolgakereskedelem, regionális gazdasági migráció, turizmus, az internet elterjedése, stb.). A tanulmányban Richardson tíz évig tartó longitudinális etnográfiai vizsgálatának eredményeit olvashatjuk – többek között résztvevő megfigyelés, interjú és dalszövegelemzés módszereit alkalmazva –, ahol feltárja a Holland Karib-térség Aruba szigetén jelen lévő szociolingvisztikai diverzitást a Calypso zene (az egyik legrégebbi zenei műfaj az angol kreolul beszélő Karib-térségben) tanulmányozása révén. A szerző bemutatja Aruba igen különleges, egynyelvű környezetből származó, számára anomáliának tűnő nyelvi helyzetét, ahol olyan többnyelvűség van jelen, melyben a nyelvek (és beszélők) nem elkülönülve, hanem folyamatos interakcióban vannak jelen: dinamikus érintkezés figyelhető tehát meg nyelvek és

kultúrák között, ahol az emberek különböző folyamatok mentén kreatívan és zökkenőmentesen váltanak egyik kódból a másikba, valamint egyik identitásból a másikba, folyamatos kódváltás és kódkeverés alkalmazásával. Richardson következtetéseiben kiemeli, hogy a nyelv által helyileg megteremtett transznacionális zenei műfaj elsőrendű példa arra, hogy hogyan ölt alakot a globalizáció a periférián.

A kötet záró tanulmányának szerzője Xuan Wang, aki *Consuming English in Rural China. Lookalike Language and the semiotics of Aspiration* címmel a nyilvános térben kihelyezett kereskedelmi angol feliratok etnográfiai megfigyelését végzi Kína egyik vidéki településén, a nyelv és globalizáció periferiáján. A szerző rámutat az angol ún. hasonmás nyelvének jelenlétére Hubei Province nyelvi tájképében, ahol az elsődlegesen a reklámok és hirdetések környezetében jelenik meg. A szerző mindezt azzal magyarázza, hogy a globalizáció miatt az angol nyelv szimbolikus értéke nagy mértékben megnövekedett, elnyert egyfajta „globálissági” (203) státuszt. Wang részletes és mélyreható elemzése során betekintést nyerhetünk többek között ezen hasonmás nyelvek legfontosabb jellegzetességeibe (ún. találmányok, mint például márkanévként alkalmazott, újonnan kitalált nyelvi források alkalmazása). A szerző egyik legfontosabb konklúziója, hogy a nyelvtani normák, a betűzés, az ortográfia szemszögéből tört vagy hibás angolsággal írt nyelvi feliratok nem feltétlenül hibásak vagy rosszak a szociolingvisztikai tervezés szempontjából. Sőt a helyi periférikus környezetben, ahol az angol előkelő, ugyanakkor ritka nyelvnek számít – s a helyi fogyasztók közül alig elképzelhető, hogy bárki is kompetens használója legyen az adott nyelvnek –, pusztán az angol látványa, vizuális hatása a lényeges; a nyelvi és pragmatikai normák megléte vagy hiánya nem releváns. Tehát az előírói nyelvszemlélet szerint „rossznak” vagy „helytelennek” (213) nevezhető nyelvi formákat valójában a vásárlók „jó” vagy „helyes” (213) angolként „fogyasztják” (213). Wang szerint az ilyen hasonmás nyelvek lehetőségeket teremtenek számunkra a globalizáció nyelvi és kulturális következményeinek és a perifériákon történő interakciók globális/lokális dinamikáinak megértésére.

A tanulmánykötet a szociolingvisztikai vizsgálatok széles perspektíváját kínálja a perifériákra vonatkozóan. A benne szereplő tanulmányok segítenek a globalizációs folyamatok bonyolult és egymásbafonódó hatásainak a perifériákra és központokra vonatkozó feltérképezésében, valamint ezen fogalmak definiálásában egyaránt. A kötet megfogalmazza azt a tudományos igényt is, mely szerint a perifériákon jelenlevő társadalmi, kulturális és szemiotikai folyamatokat érintően több vizsgálódásra van szükség.

A kötet rendkívül hasznos tanulságokkal szolgál mindazon egyetemi hallgatóknak, oktatóknak, kutatóknak, akik a szociolingvisztika, az antropológia, a kulturális tanulmányok, a globalizáció, a kulturális örökség, az új média tudományterületeit tanulmányozzák vagy ezen területek iránt érdeklődnek.

KOVÁCS ALEXANDRA KITTI  
Pannon Egyetem, Magyar és Alkalmazott Nyelvtudományi Intézet  
bakalkiszacs@gmail.com

Köszönet az **EFOP-3.6.1-16-2016-00015** projekt anyagi támogatásáért.